

УДК 373.5.091

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.91.44>

Сердюк Г. А.

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна стала справжнім викликом для освітян. Під час воєнної агресії проти України особлива відповідальність покладається на вчителів-філологів. Ідеться про оновлені освітні цілі, високий рівень професійної компетентності. У статті проаналізовано стан розвитку дослідницької компетентності та основні підходи до підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури в період воєнного стану. Визначено місце дослідницької компетентності вчителя в науково-методичній системі закладів післядипломної освіти. Названо форми, методи, технології розвитку дослідницької компетентності вчителів рідної мови та літератури.

Проаналізовано контент сайтів інститутів післядипломної педагогічної освіти та зміст програм підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури. Обґрунтовано важливість розвитку дослідницької компетентності вчителя української мови та літератури. Використання дослідницької технології та методів наукового пізнання сприяє професійній самореалізації та відкриває перспективи для особистісного розвитку, формування критичного мислення та наукового світогляду.

За результатом емпіричного дослідження зроблено висновок про актуальність проблеми розвитку дослідницької компетентності, про поєднання теоретичної та практичної складових професійної підготовки до здійснення дослідницької діяльності, що реалізується в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Визначено, що система старшої профільної школи, яка проходить етап свого становлення, потребує вчителя-новатора, дослідника, нових підходів до форм, технологій організації освітнього процесу, змісту освітньої діяльності. Розглядаємо процес навчання як дослідництво. Використання технологій дослідно-орієнтованого навчання сприяє розвитку наукового світогляду учнів, дослідницьких навичок. Узагальнення результатів дослідження переконує в необхідності використовувати науково-методичний потенціал закладів освіти (шкіл/ліцеїв) для професійного розвитку вчителя української мови та літератури, створення розвивального середовища.

Ключові слова: дослідницька компетентність, дослідницька діяльність, учитель української мови та літератури, підвищення кваліфікації, розвивальне середовище.

За умов війни зміцнюється націотворчий контекст вивчення рідної мови та літератури. Формування системи світоглядних орієнтирів молодого покоління, національної свідомості здійснюється в освітньому процесі відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання [14]. Сьогодні вивчення української мови та літератури закладає основи моральності та духовності. Володіючи дослідницькою компетентністю, учитель української мови і літератури створює інноваційне середовище для засвоєння знань, опанування мовою, для розвитку особистості учня [17].

Мета статті – проаналізувати стан розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови та літератури за умов воєнного часу.

Методологія дослідження полягає у використанні теоретичних методів (аналіз, синтез, конкретизація, порівняння, узагальнення). Методи емпіричного рівня (анкетування) дозволили визначити актуальність проблеми розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови та літератури.

Досліджуючи проблему розвитку дослідницької компетентності вчителів-філологів у системі науково-методичної роботи ліцею, ми спираємося на наукові розвідки О. В. Артеменко, Л. О. Базиль, О. І. Земки, Л. В. Козак, Л. В. Коваленко, О. М. Куцевол, Л. І. Мацько, О. О. Островського, М. Пентилюк, К. А. Поселецької, О. М. Семенов, С. В. Сиваш, В. В. Сидоренко, С. О. Сисоєвої, Н. В. Тягло. Важливою умовою розбудови Нової української школи є спонукання особистості до самостійного й виваженого дослідження [15; 72]. З огляду на реформування системи профільної освіти та створення мережі профільних ліцеїв актуальною є проблема нових підходів до вдосконалення професійної майстерності педагогів.

Система методичної роботи в закладі загальної середньої освіти, на думку науковців, передбачає розвиток дослідницького стилю діяльності, здібностей до творчої самореалізації [9]. Цінним для дослідження є твердження про методологічну складову науково-дослідницької діяльності. Вагомою є ідея про оволодіння методами наукового дослідження [20]. Про єдність теоретичної та практичної готовності здобувачів вищої освіти до організації дослідницької роботи, доброзичливий підхід у процесі взаємодії з учнями як умови формування дослідницької компетентності вчителів української мови та літератури зазначає Любчак Н. М. [10]. Вивчаючи проблему підготовки вчителів до організації науково-дослідницької діяльності учнів, Тягло Н. В. визначає завдання формування ціннісно-мотиваційного, когнітивного, конструктивного, рефлексивного компонентів у системі післядипломної освіти [19]. У наукових розвідках Поселецької К. А. увага приділена проблемі креативного підходу в процесі фахової підготовки учителів-філологів [13]. Процес продуктивних змін професійної підготовки учителів передбачає розвиток інформаційної культури [11]. Базовими компетентностями вчителя, на думку Карпової Л. Г., є креативна, методична та дослідницька [3, 213].

Проблема формування досвіду із здійснення науково-дослідницької діяльності та розвитку дослідницької компетентності вирішується в системі післядипломної педагогічної освіти. Аналізуючи електронний

контент сайтів обласних інститутів післядипломної освіти, ми привертати увагу до змісту освітніх програм, форм наукової взаємодії та розглядали сайти як засіб популяризації дослідницької діяльності вчителів-словесників.

Зазначимо, що сайт Комунального закладу вищої освіти «Вінницької академії безперервної освіти» створив методичний кластер області з базою навчальних та методичних матеріалів. Модель «Індивідуальна траєкторія особистісного та професійного розвитку освітян», представлена на сайті, пропонує фахові курси, школи, семінари, тренінги, майстер-класи (синхронний режим) та пролонговану індивідуальну освітню програму (асинхронний режим). Дослідницька компетентність учителів-філологів названа в переліку професійних компетентностей, що визначені програмами підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури: «Інновації на уроках української мови та літератури, зарубіжної літератури» (Іваниця Г. А.), «Програма підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури» (Куц О. П., Петрина С. В.), «Формування цінностей учнів засобами словесності в контексті концепції «Нова українська школа» (Нежданова Л. І., Ткачук Т. П.) [4].

За умов воєнного часу для професійної мобільності освітян Волинський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти створив свою систему безперервної освіти. Для вчителів української мови і літератури запропоновані такі форми взаємодії: науково-практичні конференції, фестивалі освітніх інновацій, всеукраїнські круглі столи, семінари-практикуми, семінари-тренінги. У полі зору професійні питання: «Екологічність мовлення сучасного педагога: психолінгвістичний і комунікативний аспекти», «Мовно-комунікативна компетентність педагога», «Формування інноваційної компетентності педагогів», «Використання міжпредметних зв'язків у викладанні дисциплін суспільно-гуманітарного циклу», «Культура популяризації науки в сучасних інтернет-медіа»). Особлива увага приділена наданню соціально-педагогічної та психологічної допомоги сім'ям з дітьми в період воєнного конфлікту [1].

На сайті Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Житомирської обласної ради є чимало корисних посилань щодо дій у надзвичайних ситуацій, дистанційної освіти в умовах воєнного стану. Увагу привертає розділ «Є мова – є майбутнє», у якому представлені нормативно-правові акти, монографічні матеріали. Програми підвищення кваліфікації вчителів-словесників передбачають розвиток професійних компетентностей з орієнтацією на Концепцію «Нова українська школа»: «Створення сучасного освітнього середовища» (Колесник К. І., Шуневич О. М., Полякова Т. М.), «Освітня програма підвищення кваліфікації вчителів (викладачів) української мови та української літератури» (Колесник К. І., Шуневич О. М.) [5].

Реалізуючи Стратегію популяризації української мови «Сильна мова – успішна держава», кафедра філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» організовує проведення комплексу всеукраїнських та регіональних заходів, спрямованих на популяризацію української мови. У закладі апробовані інноваційні моделі підвищення кваліфікації: дистанційна, пролонгована, інтегрована, дуальна, змішана тощо. Продовжує розбудову функціонування віртуальних педагогічних спільнот, віртуальних методичних об'єднань, блогів та інших вебресурсів педагогів. Реалізовано проєкт «Творчий педагог», що забезпечує підтримку експозиційного простору «Українська мова» в пілотному закладі освіти. Упроваджено проєкти з міжнародною підтримкою: «Підвищення рівня професійної компетентності вчителя української мови в умовах змішаного навчання», «Українська на щодень: студія вивчення мови». Освітньо-професійна програма курсів підвищення кваліфікації вчителів української мови та літератури (Корицька Г. Р.) ставить за мету вдосконалення професійної компетентності вчителя української мови та літератури в умовах модернізації освіти України [6].

Аналізуючи сайт Комунального закладу «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Львівської обласної ради, привертасмо увагу до розділу «Методика», де представлені блоги вчителів. У розділі «Заходи» (вкладки «Олімпіади», «Педагогічні конкурси») особливо цінним є Всеукраїнський конкурс фахової майстерності для вчителів-україністів, ініційований ЛОППО. Заслуговує на увагу досвід творчих майстерень кафедри гуманітарної освіти. Широкий вибір програм для вчителів-словесників сприяє реалізації ряду завдань: самовдосконалення в умовах особистісно зорієнтованого навчання (Пономарьова М. С. Програма «Розвиток професійних компетентностей учителів української мови та літератури»); формування компетентностей, які сприятимуть ефективній роботі педагога у форматі нової української школи (Заяць Л. В., Глухенька І. Є., Дутчак І. Є. Програма «Професійне зростання вчителя: крок за кроком»); ознайомлення з інноваційними методиками навчання та сучасними педагогічними технологіями (Белова О. І., Галамай О. С. Програма «Учитель та учень у світі змін») [7].

Полтавська академія неперервної освіти імені М. В. Остроградського пропонує програми короткотермінових форм підвищення кваліфікації (конференції, семінари, тренінги, круглі столи, практикуми, онлайн-марафони, вебінари, навчальні курси тощо). Забезпечує науково-методичний супровід тренінгових сесій, дистанційних консультацій протягом усього періоду навчання вчителів-філологів. Упровадження інновацій здійснюється через «Авторські творчі майстерні вчителів» (АТМУ). Дослідницька стратегія організації підвищення кваліфікації педагогічних працівників Полтавської області підтримується в діяльності спеціальних дослідницьких груп (СДГ). Програми підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури зорієнтовані на розвиток загальних та професійних компетентностей (Коваленко О. П.) [12].

Основні форми фахової взаємодії вчителів-філологів, представлені на сайті Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, – це онлайн-семінари-практикуми, навчальні семінари, майстер-класи, вебінари, віртуальні технологічні майстерні, методичні онлайн-студії, онлайн-засідання круглого столу, подумна дискусія, семінари-тренінги, веб-конференції, авторські майстерні, віртуальні майстерні. Освітня програма підвищення кваліфікації вчителів-філологів розроблена відповідно до принципів Нової української школи (проектна група у складі Лавренчук В. П., Паніна Л. А.) [16].

На сайті Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти (комунальний заклад) представлено організаційно-функціональну модель методичної діяльності інституту. Актуальними вважаємо рекомендації щодо організації освітнього процесу під час вивчення української мови і літератури в умовах воєнного стану. Проаналізовано зміст програм: «Розвиток професійних і мовленнєвих компетентностей учителів української мови та літератури» (Логвиненко Ю. В., Мазуренко В. О.), «Технології розвитку творчого та функціонального потенціалу педагогів» (Дудко Н. В.), «Основи формування дослідницької компетентності педагогів при виконанні наукових досліджень МАН» (Серих Л. В., Тихенко Л. В.), «Сучасні підходи у формуванні дослідницької компетентності педагогів при виконанні наукових досліджень МАН» (Серих Л. В., Тихенко Л. В.) [18]. Запропоновані програми дають можливість засвоїти теоретичні та практичні аспекти впровадження науково-дослідної роботи в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти.

На сайті Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти знаходяться заходи з підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури представлені серією семінарів-тренінгів, тематичних круглих столів. Тематика пов'язана з проектною діяльністю, особливостями освітнього середовища як простору мотивації, професійним стандартом учителя загальної середньої освіти в контексті розвитку компетентностей, організацією роботи науково-літературних студій як форми модернізації вивчення літератури. Удосконалення ключових компетентностей – мета освітніх програм, за якими проходять підвищення педагогічної кваліфікації вчителі-філологи (Комплексна програма підвищення кваліфікації учителів української мови та літератури (Місінкевич О. М., Манзюк С. А.) [21]. Тематика наукових досліджень викладачів, аспірантів, здобувачів стосується професійної компетентності, а саме: «Формування науково-дослідницької компетентності педагогічних працівників та учнів в сучасних умовах розвитку освіти» (кафедра менеджменту та освітніх технологій), «Удосконалення професійної компетентності педагогів-філологів щодо реалізації наскрізних змістових ліній навчальних програм закладів загальної середньої освіти» (кафедра теорії та методик суспільно-гуманітарних дисциплін).

Наукова взаємодія вчителів української мови та літератури організована на сайті Комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» через «Віртуальну академію методичних наук». У її структурі є такі підрозділи: «Педагогічні інтернет-клуби», «Інтернет-школа педагогічної майстерності», «Інтернет-школа психологічної грамотності», «Інтернет-школа гуманної педагогіки», «Інтернет-школа «Науково-методичний супровід системи внутрішнього забезпечення якості освіти», «Методичний центр інформаційних технологій», «Віртуальна школа молодого педагога», «Професійний розвиток працівників закладів професійно-технічної освіти», «Перспективний педагогічний досвід», «Творчі майстерні освіти Черкащини», «Педагогічна скарбничка освітян Черкащини». Пролонговані курси підвищення кваліфікації за накопичувальною системою передбачають виконання індивідуальних програм. Освітня програма підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури (Січкара С. І., Архипова В. П.) сприяє активізації професійного самовдосконалення [8].

На сайті Інституту післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області однією з популярних категорій є «Інноваційна педагогічна практика», де представлені суспільно-гуманітарні дисципліни та галерея «Світочі педагогічної майстерності». У переліку видів діяльності вчителів-філологів: педагогічна практика, обмін досвідом, педагогічний коворкінг, аудиторна практика, перевірка сформованості компетентностей, лекції, семінари, тренінги, майстер-класи, тематичні дискусії, етнографічна практика. Заслужує на увагу практика проведення виїзних методичних студій у формі практикумів, майстер-класів, тренінгів, практичних занять, навчальних практикумів, методичних трибун та дайджестів, відкритих мікрофонів, онлайн-трибун. Програма підвищення кваліфікації вчителів/викладачів української мови та літератури, українознавства (Вамуш А. А., Квітень Є. Д.) спрямована на мотивацію та формування професійних компетентностей [2].

В освітньому процесі, організованому Чернігівським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, застосовано проблемні, дослідницькі підходи. Освітні програми мають випереджальний характер: «Програма підвищення кваліфікації вчителів української мови і літератури», «Підготовка здобувачів освіти до інтелектуальних змагань із української мови і літератури» (Баран Г. В.), «Національно-патріотичне виховання здобувачів освіти у позакласній роботі з української мови і літератури», «Сучасний урок української мови й літератури: традиції й новаторство» (Гальонка О. А.), «Компетентнісний підхід до навчання мови і літератури», «Підготування здобувачів освіти до державної підсумкової атестації з української мови і літератури у форматі зовнішнього незалежного оцінювання» (Молочко С. Р.) [22].

З метою вивчення стану розвитку дослідницької компетентності вчителів-філологів у системі науково-методичної роботи освітніх закладів було здійснено експертну оцінку через узагальнення результатів анкетування. У якості експертів виступили 202 учителі, які представляли Львівську, Полтавську, Рівненську,

Сумську, Тернопільську, Чернігівську області. 55,4% учасників мали більше 20 років стажу педагогічної роботи, 22,8% – 11–20 років, 15,8% – 4–10 років. 54,5% респондентів зазначили, що питання розвитку дослідницької компетентності є пріоритетним у їхньому професійному саморозвитку. 129 (63,9%) респондентів зазначили, що протягом останніх двох років вони отримували науково-методичну підтримку щодо розвитку дослідницької компетентності на курсах підвищення кваліфікації, 126 (62,4%) – на освітніх платформах для вчителів української мови та літератури. Результати опитування допомогли виявити актуальність проблеми розвитку дослідницької компетентності в системі науково-методичної роботи закладів освіти (шкіл/ліцеїв).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, зазначимо, що система педагогічних заходів, представлених на сайтах інститутів післядипломної педагогічної освіти, сприяє набуттю професійно необхідних знань та вмінь, створенню сприятливих умов для самоосвіти. Нетрадиційні форми науково-методичної роботи допомагають засвоїти передовий педагогічний досвід. Професійна взаємодія з проблеми розвитку дослідницької компетентності здійснюється в процесі самостійного опрацювання навчальних матеріалів та обміну досвідом під час вебконференцій, онлайн-спілкування, чат-консультування та на освітніх платформах для вчителів української мови та літератури. У програмах підвищення кваліфікації дослідницька компетентність не виокремлюється в переліку професійних компетентностей. Результати емпіричного дослідження (анкетування) підтверджують актуальність проблеми розвитку дослідницької компетентності вчителів української мови та літератури. Ми розглянули форми її організації та особливості науково-методичного супроводу в системі безперервної освіти. Наразі актуальною є проблема формування науково орієнтованого освітнього середовища в системі науково-методичної роботи закладу, що забезпечує здобуття профільної середньої освіти. Учителі-філологи повинні реалізовувати новий зміст освіти через науку, застосовуючи новітні технології навчання. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні педагогічних умов розвитку дослідницької компетентності вчителів-філологів у системі науково-методичної роботи ліцею.

Використана література:

1. Волинський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. URL: <http://vippo.org.ua/>
2. Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області. URL: <http://ippobuk.cv.ua/>
3. Карпова Л.Г. Теоретико-методичні засади створення освітньо-розвивального середовища в спеціалізованих закладах загальної середньої освіти для обдарованих дітей: дис... докт. пед. наук: 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Харківський національний педагогічний ун-т імені Г.С. Сковороди, Харків, 2019. 529 с.
4. Комунальний заклад вищої освіти «Вінницька академія безперервної освіти». URL: <http://academia.vinnica.ua/>
5. Комунальний заклад «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти». URL: <https://www.zippo.net.ua/>
6. Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради. URL: <https://www.zoippo.zp.ua/>
7. Комунальний заклад «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Львівської обласної ради. URL: <http://loippo.lviv.ua/>
8. Комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради». URL: <http://oiropp.ed-sp.net/>
9. Костікова І.І., Дерев'яно Т.Є. Дослідницька культура вчителів у системі методичної роботи школи. Харків : Вид. група «Основа», 2018. Вип. 5 (184). 128 с.
10. Любчак Н.М. Особливості формування дослідницької компетентності здобувачів вищої освіти – майбутніх учителів української мови та літератури у процесі проєктної діяльності: дані емпіричного дослідження. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжсузізський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 32. Том 2. С. 171–176.
11. Певсе А.А. Формування інформаційної культури майбутніх філологів у процесі професійної підготовки : автореф. дис... докт. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди», Переяслав-Хмельницький, 2021. 25 с.
12. Полтавська академія неперервної освіти імені М. В. Остроградського. URL: <http://pano.pl.ua/ua/>
13. Поселецька К. А. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до професійної самореалізації : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти» / Вінницький держ. пед. ун-т імені Михайла Коцюбинського. 2016. 339 с.
14. Про Стратегію національно-патріотичного виховання: указ Президента України від 18.05.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15>
15. Пшенична Л.В. Новий учитель Нової української школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2019. № 1 (85). С. 61–83.
16. Рівненський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. URL: <https://roippo.org.ua/ua/>
17. Сердюк Г.А. Дослідницька компетентність учителя української мови і літератури в контексті проблеми патріотичного виховання молоді. *Інноваційна професійна освіта. Професійна освіта для сталого розвитку: виклики в умовах воєнного стану, результати і перспективи* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (20 жовтня 2022 р.). Київ : ІПО НАПН України. Вип. 3(4). 2022. С. 253–256.
18. Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти (комунальний заклад). URL: <http://www.soippo.edu.ua>
19. Тягло Н.В. Підготовка вчителів у системі післядипломної освіти до організації науково-дослідницької діяльності учнів : дис... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Запорізький національний університет, Запоріжжя. 2020. 275 с.

20. Темченко О.В. Науково-дослідницька діяльність учителя як засіб його професійного самовдосконалення. Освіта дорослих: світові тенденції, українські реалії та перспективи: монографія / Н.Г. Нічкало, Р.І. Черновол-Ткаченко, І.Ф. Прокопенко та ін. / Харків. 2020. С. 456–461.
21. Хмельницький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. URL: <https://hoippo.km.ua>
22. Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського. URL: <https://choippo.edu.ua/>

References:

1. Volynskiy oblasnyi instytut pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity [Volyn Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education]. URL: <http://vipppo.org.ua/> [in Ukrainian]
2. Instytut pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity Chernivetskoï oblasti [Institute of Postgraduate Pedagogical Education of Chernivtsi region]. URL: <http://ippobuk.cv.ua> [in Ukrainian]
3. Karpova L.H. (2019). Teoretyko-metodychni zasady stvorennia osvितno-rozvyvalnoho seredovyscha v spetsializovanykh zakladakh zahalnoi serednoi osvity dlia obdarovanykh ditei [Theoretical and methodological principles of creating an educational and developmental environment in specialized institutions of general secondary education for gifted children] : dys. ... dokt. ped. nauk : 13.00.01 «Zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky» / Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi un-t imeni H.S. Skovorody, Kharkiv, 2019. 529 s. [in Ukrainian].
4. Komunalnyi zaklad vyshchoi osvity «Vinnytska akademiia bezpererвної osvity» [Communal institution of higher education “Vinnytsia Academy of Continuing Education”]. URL: <http://academia.vinnica.ua/> [in Ukrainian]
5. Komunalnyi zaklad “Zhytomyrskiy oblasnyi instytut pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity” [Communal institution “Zhytomyr Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education”]. URL: <https://www.zippo.net.ua/> [in Ukrainian]
6. Komunalnyi zaklad “Zaporizkyi oblasnyi instytut pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity” Zaporizkoï oblasnoi rady [Communal institution “Zaporizhsky Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education” of the Zaporizhzhia Regional Council]. URL: <https://www.zoippo.zp.ua/> [in Ukrainian]
7. Komunalnyi zaklad «Lvivskiy oblasnyi instytut pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity» Lvivskoi oblasnoi rady [Communal institution “Lviv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education” of the Lviv Regional Council]. URL: <http://loippo.lviv.ua/> [in Ukrainian]
8. Komunalnyi navchalnyi zaklad «Cherkaskiy oblasnyi instytut pisladyplomnoi osvity pedahohichnykh pratsivnykiv Cherkaskoi oblasnoi rady» [Communal educational institution “Cherkasy Regional Institute of Postgraduate Education of Pedagogical Workers of the Cherkasy Regional Council”]. URL: <http://oipop.ed-sp.net> [in Ukrainian]
9. Kostikova I.I., Derevianko T.Ie. (2018). Doslidnytska kultura vchyteliv u systemi metodychnoi roboty shkoly [Research culture of teachers in the methodical work system of the school]. Kharkiv: Vyd. hrupa «Osnova», 2018. Vyp. 5 (184). 128 s. [in Ukrainian].
10. Liubchak N.M. (2020). Osoblyvosti formuvannia doslidnytskoi kompetentnosti zdobuvachiv vyshchoi osvity – maibutnykh uchyteliv ukraïnskoi movy ta literatury u protsesi proiektnoi diialnosti: dani empyrychnoho doslidzhennia [Peculiarities of the formation of research competence of students of higher education – future teachers of the Ukrainian language and literature in the process of project activity: data of an empirical study]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskiy zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnogo pedahohichnogo universytetu imeni Ivana Franka. Drohobych: Vydavnychiy dim “Helvetyka”, 2020. Vyp. 32. Tom 2. S. 171–176. [in Ukrainian].
11. Pevse A.A. (2021). Formuvannia informatsiinoi kultury maibutnykh filolohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky. [Formation of information culture of future philologists in the process of professional training] : avtoref. dys. ... dokt. ped. nauk : 13.00.04 “Teoriia i metodyka profesiinoi osvity” / DVNZ “Pereiaslav-Khmelnyskiy derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni Hryhoriia Skovorody”, Pereiaslav-Khmelnyskiy, 2021. 25 s. [in Ukrainian].
12. Poltavska akademiia nepererвної osvity imeni M.V. Ostrohradskoho [Poltava Academy of Continuing Education named after M.V. Ostrogradskiy]. URL: <http://pano.pl.ua/ua/> (data zvernennia: 20.03.2023). [in Ukrainian]
13. Poseletska K.A. (2016). Pidhotovka maibutnykh uchyteliv filolohichnykh spetsialnostei do pro fesiinoi samorealizatsii [Preparation of future teachers of philological specialties for professional self-realization] : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 “Teoriia i metodyka prof. osvity” / Vinnytskiy derzh. ped. un-t imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. 2016. 339 s. [in Ukrainian].
14. Pro Stratehiiu natsionalno-patriotychnoho vykhovannia [On the Strategy of National and Patriotic Education] : ukaz Prezydenta Ukrainy vid 18.05.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15> [in Ukrainian]
15. Pshenychna L.V. (2019). Novyi uchitel Novoi ukraïnskoi shkoly [New teacher of the New Ukrainian School]. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii, 2019/ № 1 (85). S. 61–83. [in Ukrainian].
16. Rivnenskiy oblasnyi instytut pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity [Rivne Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education]. URL: <https://roippo.org.ua/ua/> [in Ukrainian]
17. Serdiuk H.A. (2022). Doslidnytska kompetentnist uchytelia ukraïnskoi movy i literatury v konteksti problemy patriotychnoho vykhovannia molodi [Research competence of the teacher of Ukrainian language and literature in the context of the problem of patriotic education of youth]. Innovatsiina profesiina osvita. Profesiina osvita dlia staloho rozvytku: vyklyky v umovakh voiennoho stanu, rezultaty i perspektyvy: materialy IV Mizhnarodnoi naukovy-praktychnoi konferentsii (20 zhovtnia 2022 r.). Kyiv: IPO NAPN Ukrainy. Vyp. 3(4). 2022. S. 253–256. [in Ukrainian].
18. Sumskiy oblasnyi instytut pisladyplomnoi pedahohichnoi osvity (komunalnyi zaklad) [Sumy Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education (communal institution)]. URL: <http://www.soippo.edu.ua/> [in Ukrainian]
19. Tiahlo N.V. (2020). Pidhotovka vchyteliv u systemi pisladyplomnoi osvity do orhanizatsii naukovy-doslidnytskoi diialnosti uchniv [Training of teachers in the system of postgraduate education for the organization of scientific research activities of students] : dys... kand. ped. nauk: 13.00.04 “Teoriia i metodyka profesiinoi osvity” / Zaporizkyi natsionalnyi universytet, Zaporizhzhia. 2020. 275 s. [in Ukrainian].
20. Temchenko O.V. (2020). Naukovo-doslidnytska diialnist uchytelia yak zasib yoho profesiinoho samovdoshonalennia [Scientific research activity of the teacher as a means of his professional self-improvement]. Osivta doroslykh: svitovi tendentsii, ukraïnski realii ta perspektyvy : monohrafiia / N.H. Nychkalo, R.I. Chernovol-Tkachenko, I.F. Prokopenko ta in. / Kharkiv. 2020. S. 456–461. [in Ukrainian].

21. Khmelnytskyi oblasnyi instytut pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity [Khmelnytskyi Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education]. URL: <https://hoippo.km.ua/> [in Ukrainian]
22. Chernihivskyi oblasnyi instytut pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity imeni K.D. Ushynskoho [Chernihiv Regional Institute of Postgraduate Pedagogical Education named after K.D. Ushinsky]. URL: <https://choippo.edu.ua> [in Ukrainian]

Serdiuk H. Development of research competence of teachers of Ukrainian language and literature in the conditions of martial law

The war became a real challenge for educators. During the military aggression against Ukraine, special responsibility rests on philology teachers. It is about updated educational goals, a high level of professional competence. The article analyzes the state of development of research competence and the main approaches to improving the qualifications of teachers of the Ukrainian language and literature during the period of martial law. The place of the teacher's research competence in the scientific-methodical system of post-graduate education institutions is determined. The forms, methods, and technologies of developing the research competence of native language and literature teachers are named.

The content of the websites of post-graduate pedagogical education institutes and the content of professional development programs for teachers of the Ukrainian language and literature were analyzed. The importance of developing the research competence of the teacher of Ukrainian language and literature is substantiated. The use of research technology and methods of scientific knowledge contributes to professional self-realization and opens perspectives for personal development, the formation of critical thinking and a scientific outlook.

Based on the results of the empirical research, a conclusion was made about the relevance of the problem of developing research competence, about the combination of theoretical and practical components of professional training for the implementation of research activities, which is implemented in the educational process of general secondary education institutions. It was determined that the system of the senior professional school, which is in the stage of its formation, needs an innovative teacher; a researcher; new approaches to the forms, technologies of the organization of the educational process, the content of educational activities. We consider the learning process as research. The use of research-oriented learning technologies contributes to the development of students' scientific outlook and research skills. The generalization of the results of the study convinces of the need to use the scientific and methodological potential of educational institutions (schools/lyceums) for the professional development of teachers of the Ukrainian language and literature, and the creation of a developmental environment.

Key words: *research competence, research activity, teacher of Ukrainian language and literature, professional development, development environment.*